

بررسی چالش‌های آموزش زبان فارسی در کلاس‌های چندفرهنگی

محدثه صفاریه (نویسنده مسوول)^۱

علی محمد رضایی^۲

چکیده

از آنجایی که از یک سو، گفتار یکی از راه‌های مهم ارتباط میان انسان‌ها و عاملی اساسی در یادگیری است و از سوی دیگر، در کتب درسی کشور ما عملاً از فارسی نوشتاری معیار استفاده می‌شود، آموزش زبان فارسی در مناطق دوزبانه و چند فرهنگی، با چالش‌هایی جدی روبه‌روست. در این مقاله سعی شده است عمده‌ترین این چالش‌ها شناسایی و رتبه‌بندی شود. به همین منظور، به کمک صد نفر از معلمان کلاس‌های دوزبانه مناطق چندفرهنگی، چالش‌های مربوط به موضوع، شناسایی و سپس با استفاده از نرم افزار SPSS 20 و روش فریدمن، رتبه‌بندی شدند و نهایتاً مهم‌ترین آن‌ها مشخص گردید. نتایج یافته‌ها نشان داد که مهم‌ترین چالش‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: نحوه انتقال مطالب، نبود تعامل بین زبان اول و دوم، نبود برنامه درسی و کتاب مناسب برای این دسته از دانش‌آموزان، نحوه ارزشیابی، عدم هماهنگی بین دانش‌آموزان و عدم پیشروی به موقع در درس فارسی. از آنجایی که مهم‌ترین چالش معلمان، مربوط به ساز و کارهای تدریس و نحوه انتقال مطالب بود، در پایان مقاله روش‌ها و راهکارهای رفع این چالش در قالب پیشنهادهایی ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان فارسی، کلاس‌های دوزبانه، مناطق چندفرهنگی، چالش‌ها، راهکارها.

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه سمنان، آموزگار ابتدایی Nastaran1392z@gmail.com
^۲ دانشیار گروه علوم تربیتی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه سمنان Rezaii_am@semnan.ac.ir
 تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۱۴ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۱۵

«وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ اِنْ فِى ذٰلِكَ لآيَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ»
 و یکی از آیات (قدرت) او خلقت آسمان‌ها و زمین است و یکی دیگر، اختلاف زبان‌ها و رنگ‌های شما آدمیان، که در این امور نیز ادله‌ای (از صنع و حکمت حق) برای دانشمندان عالم آشکار است. درک فرهنگ‌های گوناگون و آگاهی درباره آن‌ها به بخشی اساسی در نظام آموزش فعلی تبدیل شده است. در جهان کنونی، نیاز به تقویت وحدت و تفاهم چندفرهنگی در میان مردم یک کشور، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. آموزش چندفرهنگی، نظام آموزشی‌ای را توصیف می‌کند که سعی در تقویت کثرت‌گرایی فرهنگی دارد و تفاوت‌های نژادی و فرهنگی را تأیید می‌کند. بهترین روش برای تدریس در کلاس‌های دارای تنوع فرهنگی، احترام به ارزش‌های فرهنگی دانش‌آموزان و پذیرش آن‌ها با هویت خاص خودشان است. اصطلاح «ظرف سالاد» استعاره‌ای است درباره کثرت‌گرایی فرهنگی که در آن هر ماده برای خود ارزش دارد و وقتی با دیگران پیوند می‌خورد، ارزش دیگری را رقم می‌زند (خاتون، رحمان و اجمل، ۲۰۱۱).

با توجه به این که جامعه ایران، رنگین‌کمانی است از فرهنگ‌های گوناگون، پیش‌بایسته‌ها و الزامات زندگی در این کشور نیز باید براساس اصول زیست چندفرهنگی تدبیر شود (صادقی، ۱۳۹۱). تعلیم و تربیت نیز یکی از این بایسته‌هاست. از سویی دیگر، از آن جا که کودکان چندفرهنگی بافت تحصیلی و مشکلات جدی در بسیاری از دروس مواجه هستند و پایه و اساس یادگیری تمامی دروس زبان فارسی است، بررسی چالش‌ها و مشکلات آموزش این درس در مناطق چندفرهنگی و دو زبانه اهمیت بسیاری پیدا می‌کند. بررسی این چالش‌ها زمینه حل آن‌ها را فراهم خواهند نمود. و از آن روی که حل تمامی این چالش‌ها با توجه به زمان و امکانات موجود، ممکن نیست، این پژوهش با هدف اولویت‌بندی چالش‌های آموزش زبان فارسی در مناطق چندفرهنگی انجام شد. بنابراین سؤالات تحقیق حاضر عبارت‌اند از:

۱- چالش‌های آموزش زبان فارسی در مناطق چندفرهنگی کدام‌اند؟

۲- مهم‌ترین چالشی که برای آموزش زبان فارسی در مناطق دوزبانه وجود دارد، چیست؟

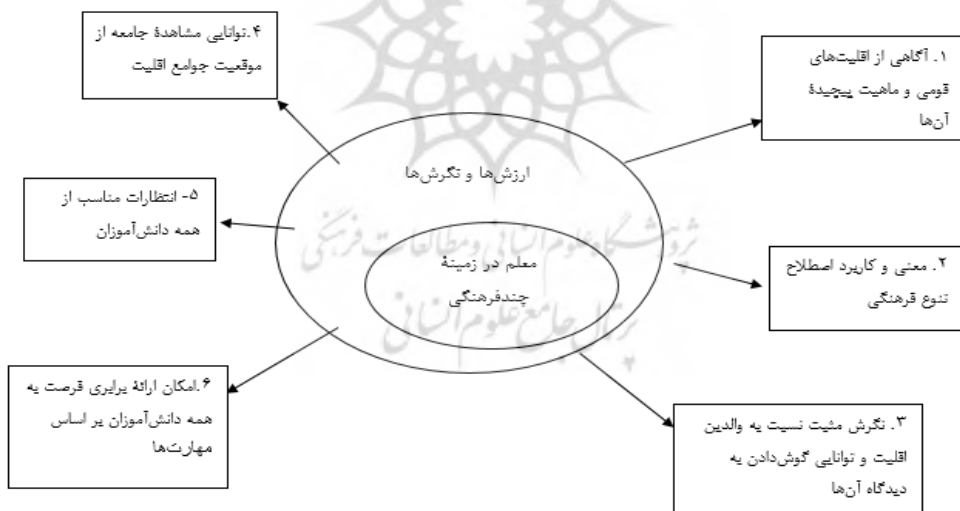
ادبیات و پیشینه پژوهش

رابطه بین فرهنگ و آموزش، امری غیرقابل انکار است؛ زیرا فرهنگ معلمان و دانش‌آموزان بر فرایند آموزش تأثیر می‌گذارد. فرهنگ شامل هر چیزی است که یک گروه یا جامعه را متمایز

³ Khatoon & Rehman & Ajmal

می‌کند: زبان، ارزش‌ها، ادبیات، جهان‌بینی، غذا، دین، لباس، اعتقادات و رفتاری که سبک زندگی گروه خاصی را شکل می‌دهد (کندی^۴، ۲۰۱۷).

به عقیده بنکس، آموزش چندفرهنگی نوعی رویکرد آموزشی است که تنوع قومی و فرهنگی را در جامعه به رسمیت می‌شناسد و سیاست‌های آموزشی خود را در جهت اصلاح مفاهیم عمده‌ای نظیر هویت، از خودبیگانگی، تعصب، درگیری‌های قومی، نژادی و فرهنگی تنظیم می‌کند. از نظر کمیسیون آموزش چندفرهنگی، آموزش چندفرهنگی مفهومی انسانی است مبتنی بر نقاط قوت تنوع، حقوق بشر و عدالت اجتماعی. این نوع آموزش، جامعه متکثر فرهنگی را به‌عنوان نیروی مثبت تلقی نموده و تفاوت‌ها را به‌عنوان فرصتی برای درک بهتر جامعه جهانی مطرح می‌نماید (وفایی و سبحانی‌نژاد، ۱۳۹۴). بر طبق نظر پارخ (۲۰۰۰) آموزش چندفرهنگی شامل کنجکاوی فکری، انتقاد از خود، توانایی تشکیل یک نظر مستقل با ارزیابی استدلال‌ها و مدارک، احترام نسبت به دیگران، حساسیت به شیوه‌های دیگر تفکر و زندگی و فعالیت‌هایی است که با هدف دور شدن از ذهنیت قومی گام برمی‌دارد (صادقی و هواس بیگی، ۱۳۹۸). روش‌های تدریس خلاق و استفاده از روش‌های مختلف آموزش چندفرهنگی برای دانش‌آموزان در تمام سبک‌های یادگیری، مفید هستند. معلم باید برای برخورد با دانش‌آموزان متنوع در کلاس، اطلاعات و آموزش‌های زیر را داشته‌باشد (خاتون، رحمان و اجمل^۵، ۲۰۱۱):

نمودار ۱- ارزش‌ها و نگرش‌های معلم در زمینه آموزش چندفرهنگی

⁴ Kennedy

⁵ Khatoon & Rehman & Ajmal

_____ بررسی چالش‌های آموزش زبان فارسی در کلاس‌های چندفرهنگی

معلمان اغلب طبق یکی از پنج رویکرد آموزش چندفرهنگی کار می‌کنند:

۱- تدریس تنوع فرهنگی: این رویکرد مسئولیت اصلی معلم را آماده کردن تمام دانش‌آموزان برای سازگار شدن و به موفقیت رسیدن در مدرسه و جامعه می‌داند.

۲- رویکرد ارتباط انسانی: تساوی اجتماعی زمانی به دست می‌آید که دانش‌آموزان یاد بگیرند بدون در نظر گرفتن نژاد، طبقه اجتماعی و قومیت، به یکدیگر احترام بگذارند.

۳- رویکرد مطالعات تک گروهی: این رویکرد به مطالعه یک گروه خاص از افراد اختصاص دارد و امیدوار است دانش‌آموزان احترام بیش‌تر نسبت به گروه، دانش و مسئولیت برای کار کردن را توسعه دهند تا موقعیت گروه را در جامعه بهتر کنند.

۴- رویکرد آموزش چند فرهنگی: این رویکرد بسیاری از نظرات سه رویکرد قبلی را با هم تلفیق می‌کند. هدف این رویکرد ایجاد فرصت برابر و عدالت اجتماعی است. آموزش در این رویکرد با این فرض شروع می‌شود که هر دانش‌آموز یک سبک یادگیری شخصی و منحصر به فرد دارد.

۵- آموزش عدالت اجتماعی چندفرهنگی: هدف این رویکرد، آماده کردن شهروندان برای ساخت جامعه‌ای است که بهتر بتوانند به نفع همه گروه‌های مردم خدمت کنند (حمیدی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶).

علاوه بر موارد بالا، معلمان در کلاس‌های چندفرهنگی اغلب با دانش‌آموزان دو زبانه نیز روبه‌رو هستند. آن‌ها می‌توانند به‌منظور آموزش این دسته از دانش‌آموزان، مدل‌های برنامه درسی زیر را به کار گیرند:

انتقالی (گذرا): در آموزش دوزبانه انتقالی فقط زبان مادری کودک تا زمانی که او بر زبان اکثریت تسلط پیدا کند، در آموزش کاربرد دارد. آموزش دوزبانه انتقالی به دو نوع اصلی تقسیم می‌شود: خروج زود هنگام که دانش‌آموز فقط در دوسال اول مدرسه به زبان مادری درس می‌خواند و خروج دیر هنگام که به دانش‌آموز اجازه داده می‌شود تا آخر دوره ابتدایی ۴۰ درصد دروس را به زبان مادری یاد بگیرد.

نگهداشت: شامل برنامه‌های آموزشی برای اقلیت زبانی است که می‌خواهند زبانشان حفظ شود و در عین حال زبان مدرسه را نیز توسعه ببخشند. این برنامه‌ها نه تنها زبان خانگی را حفظ می‌کنند، بلکه هویت دوفرهنگی عمیقی در کودکان به وجود می‌آورند.

پرستیژ: در برنامه‌های آموزشی دوزبانه پرستیژ یا با اعتبار، بیشتر از طریق دو معلم که هر کدام زبان‌ها را جداگانه تدریس می‌کنند، آموزش داده می‌شود.

رشدی: این برنامه به دنبال برابری زبان‌هاست و برای گروه‌های غیرفعال زبانی اعمال می‌شود که تلاش می‌کنند زبان اقلیت خود را توسعه دهند. در این برنامه، کودکان نه تنها بر زبان مادری، بلکه بر زبان غالب هم تسلط پیدا می‌کنند (کلانتری، ۱۳۸۸).

از آن جا که مهم‌ترین شاکله هویت فرهنگی ما ایرانیان، زبان و ادبیات فارسی است، توجه به این درس در جوامع چندفرهنگی دارای اهمیتی دو چندان است. راجع به مشکلات کلاس‌های دو زبانه، پژوهش‌های زیادی صورت گرفته‌است که در این جا به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود:

اسمیتز و جانسنس ویلن (۲۰۲۰) در پژوهش خود نشان دادند که با گسترش روابط بین ملت‌ها در سراسر جهان، مشکلات ناشی از اختلافات مذهبی و عدم تحمل فرهنگی بیشتر شده‌است. در این راستا، این تحقیق با هدف بررسی شرایط آموزش برای زندگی و برقراری ارتباط موفق در دنیای چندفرهنگی صورت گرفته‌است. نتایج این پژوهش نشان داد که تحمل دانش‌آموزان نسبت به افراد متعلق به گروه‌های مختلف فرهنگی و مذهبی، بخش مهمی از روند یادگیری زبان خارجی است. این مقاله ایده‌های نظری آموزش چندفرهنگی را ارائه می‌دهد.

یورچنکو^۶ (۲۰۲۰) در پایان‌نامه خود، تجربیات و نگرش معلمان نسبت به آموزش چند فرهنگی و اجرای آن در مدارس نروژ را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیده‌است که معلمان باید روش‌های تدریس خود را با نیازهای دانش‌آموزان اقلیت تطبیق دهند.

خانیپووا^۷ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «آموزش زبان‌های خارجی در محیط چندفرهنگی مدارس ما: چالش‌ها و چشم‌اندازها» به این نتیجه دست یافتند که آموزش چندفرهنگی فرصت‌های برابری برای همه گروه‌های قومی ایجاد می‌کند و جوانان را به ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی سایر کشورها و مردم متصل می‌کند. فرآیندهای جهانی‌سازی در آموزش توجه ما را به سیاست‌های آموزشی کشورهای مختلف، به‌ویژه پیشرفته‌ترین کشورها جلب می‌کند. از این نظر، ایالات متحده به‌عنوان یکی از پیشرفته‌ترین کشورها در جهان، نمونه کاملی از تحقق موفقیت‌آمیز اصلاحات آموزشی است. این مقاله به اصول و نوآوری‌های اساسی می‌پردازد که آموزش موفق معلمان زبان خارجی را برای کار در محیط چندفرهنگی مدارس ایالات متحده فراهم می‌کند و نقش فرهنگ را در یادگیری زبان خارجی برجسته می‌سازد. فرهنگ به ایجاد شخصیت چندجانبه دانش‌آموز کمک می‌کند، هویت وی را نشان می‌دهد، به تعامل دانش‌آموزان در روند یادگیری کمک می‌کند و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد.

عراقی و حاتمی (۱۳۹۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که مشکل اصلی دانش‌آموزان مورد مطالعه، عدم درک معنا و ایجاد ارتباط آن‌ها با معلم است که ناشی از عدم آشنایی آن‌ها با هسته معنایی زبان فارسی و عدم تسلط بر آن است.

قادری و همکاران (۱۳۹۶) در مورد موانع ارتباط زبان کتاب درسی با ویژگی‌های زبانی منطقه-ای و بومی می‌گویند: در زمینه ارتباط زبان کتاب با زبان بومی دانش‌آموز می‌توان به کیفیت

⁶ Yurchenko

⁷ Khanipova

بررسی چالش‌های آموزش زبان فارسی در کلاس‌های چندفرهنگی

کتاب‌های فارسی اشاره کرد که لازم است به گونه‌ای باشند که شاگرد قادر به تمایز میان اقسام گوناگون کلمه و اجزای آن باشد. به عبارت دیگر، تنها صحبت کردن به زبان رسمی برای دانش‌آموز دو یا چندزبانه مدنظر نباشد؛ بلکه باید این توانایی را به دست بیاورد که بتواند زبان کتاب را بفهمد و با آن ارتباط برقرار کند. همچنین قدرت جمله‌بندی و تمایز کلمات را از هم داشته باشد و نیز توانایی ساخت جمله‌های متفاوت را طبق قواعد زبان دوم بیاموزد.

کریمی (۱۳۹۷) بر این باور است که نبود ساز و کار مناسب به‌منظور تدریس زبان فارسی به کودکان مناطق دوزبانه و شروع آموزش مهارت‌های خواندن و نوشتن، پیش از آموزش و تقویت مکالمه به این کودکان، سبب شده تا تعداد قابل توجهی از کودکان این مناطق در مسیر یادگیری با مشکلات متعدد مواجه شوند و بیشترین افت تحصیلی در این مناطق دیده شود.

روش پژوهش

در این پژوهش ابتدا مهم‌ترین چالش‌ها به کمک روش کتاب‌خانه‌ای و توصیفی- تحلیلی مشخص گردید؛ به این صورت که با توجه به پیشینه پژوهش و مصاحبه با سه تن از متخصصان و صاحب‌نظران در این زمینه، مهم‌ترین چالش‌های آموزش در کلاس‌های دوزبانه و چندفرهنگی استخراج گردید. سپس به‌منظور اولویت‌بندی، چالش‌ها در اختیار صد نفر از معلمان دارای سابقه تدریس در کلاس‌های دوزبانه و چندفرهنگی قرار گرفت. این معلمان به هر چالش از یک تا ده امتیاز دادند. سپس با روش کمی و با کمک نرم افزار SPSS 20 و روش فریدمن، اهمیت هر یک از این چالش‌ها مشخص شد. لازم به ذکر است جامعه آماری پژوهش کلیه معلمان کلاس‌های چندفرهنگی بودند که با کمک نمونه‌گیری در دسترس و با استفاده از شبکه‌های اجتماعی صد نفر از آن‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

یافته‌های پژوهش

پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS، اطلاعات در جداول زیر طبقه‌بندی و ارائه شد: جدول شماره ۱: اطلاعات آماری مربوط به چالش‌ها

چالش‌ها	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	انحراف معیار	میانگین	تعداد
نحوه ارزشیابی	۱	۸	۱/۵۶	۵/۲۵	۱۰۰
عدم پیشروی به‌موقع در دروس	۱	۶	۱/۲۱	۳/۵۸	۱۰۰
عدم هماهنگی بین دانش‌آموزان	۳	۶	۰/۹۶	۳/۹۷	۱۰۰

۱۰۰	۶/۶۶	۱/۵۹	۱۰	۲	نبود تعامل بین زبان فارسی و زبان مادری
۱۰۰	۶/۰۵	۱/۱۲	۸	۴	نبود برنامه و کتاب درسی مناسب برای این دسته از دانش‌آموزان
۱۰۰	۷/۸۱	۱/۸۸	۱۰	۳	نبود و سازوکار مناسب در نحوه انتقال مطالب

در این جدول، میانگین و انحراف استاندارد متغیرها ارائه شده است. دامنه میانگین از ۰ تا ۱۰ می‌باشد. میانگین چالش‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین متعلق به نبود سازوکار مناسب در نحوه انتقال مطالب (۷,۸۱) و پایین‌ترین میانگین متعلق به عدم پیشروی به موقع در دروس (۳,۵۸) است. جهت معنی‌دار بودن تفاوت رتبه‌بندی مهم‌ترین چالش‌ها از جدول شماره دو استفاده شده است.

جدول شماره ۲: میانگین رتبه‌ها

میانگین رتبه‌ها	چالش‌ها
۳/۲۳	نحوه ارزشیابی
۱/۷۹	عدم پیشروی به موقع در دروس
۲/۱۳	عدم هماهنگی بین دانش‌آموزان
۴/۶۰	نبود تعامل بین زبان فارسی و زبان مادری
۴/۰۴	نبود برنامه و کتاب درسی مناسب برای این دسته از دانش‌آموزان
۵/۱۳	نبود ساز و کار مناسب در نحوه انتقال مطالب

میانگین^۸ هر کدام از چالش‌ها در جدول ۲ ارائه شده است. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۵,۱۳) به نبود و ساز و کار مناسب در نحوه انتقال مطالب اختصاص دارد و این بدان معناست که مهم‌ترین چالش از نظر معلمان کلاس‌های دوزبانه، نبود راهکار مناسب

⁸ Mean Rank

بررسی چالش‌های آموزش زبان فارسی در کلاس‌های چندفرهنگی

برای انتقال مطالب درسی است. بعد از ویژگی فوق، مهم‌ترین چالش‌ها به ترتیب شامل نبود تعامل بین زبان فارسی و زبان مادری، نبود برنامه و کتاب درسی مناسب برای این دسته از دانش‌آموزان، نحوه ارزشیابی، عدم هماهنگی بین دانش‌آموزان و عدم پیشروی به موقع در دروس است.

جدول شماره ۳: نتایج مربوط به آزمون فریدمن

تعداد	۱۰۰
مجذور کای	۲۶۹/۸۸۸
درجه آزادی	۵
سطح خطا	۰/۰۰۰

برای رتبه‌بندی مهم‌ترین چالش‌های آموزش در کلاس‌های چندفرهنگی و دوزبانه از آزمون فریدمن استفاده شد. آزمون فریدمن نشان می‌دهد که اهمیت و رتبه این چالش‌ها متفاوت است ($P < 0.001, df = 5$ و $۲۶۹,۸۸۸ =$ مجذور کای). مقدار مجذور کای به دست آمده ۲۶۹,۸۸۸ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۰۵ قرار دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین چالش معلمان در مناطق دوزبانه و چندفرهنگی به ترتیب نحوه انتقال مطالب، نبود تعامل بین زبان اول و دوم، نبود برنامه و کتاب درسی مناسب برای این دسته از دانش‌آموزان، نحوه ارزشیابی، عدم هماهنگی بین دانش‌آموزان و عدم پیشروی به موقع در درس فارسی است. میانگین رتبه این چالش‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: ۵/۱۳؛ ۴/۶۰؛ ۴/۰۴؛ ۳/۳۲؛ ۲/۱۳ و ۱/۷۹.

بر اساس نظریه یادگیری، کلیه فراگیران روش‌های یادگیری خاصی را ترجیح می‌دهند. به عبارت دیگر، هر روش تدریسی برای بعضی از فراگیران، مطلوب و آسان و برای بسیاری نسبتاً رضایت‌بخش و برای بقیه نامطلوب است (مؤمنی مهموئی و همکاران، ۱۳۹۳). بر همین اساس، آگاهی از نوع روش تدریس و نحوه انتقال مطالب برای دانش‌آموزان چندفرهنگی و دوزبانه نیز دارای اهمیت بسیار است.

حیدری (۱۳۹۸) هم در پژوهش خود با عنوان تأثیر دوزبانه بودن دانش آموزان بر یادگیری آن‌ها، بخش اعظم مشکلات دانش آموزان دو زبانه را در عدم برقراری کلامی کافی معلم و دانش آموز و آگاهی ناکافی معلم از روش‌های تدریس می‌داند. او معتقد است که معلمان برای تعامل با این‌گونه دانش آموزان و برای یادگیری و آموزش دادن به آن‌ها باید با شخصیت‌های این دانش آموزان، ویژگی‌های زبان مادری و راهبردهای آموزشی آشنا باشند تا بتوانند دانش آموزان دوزبانه را هم به زبان رسمی کشور علاقه‌مند کنند و هم به اهداف یادگیری مورد نیاز دست یابند. اگر معلمان نحوه برخورد با این‌گونه دانش آموزان را ندانند، پیامدهای منفی فراوانی در دانش آموزان ایجاد می‌کنند. نتایج این پژوهش، با پژوهش‌های زیر نیز همسو است. پژوهش‌های روزنشتاین و فرست^۹ نشان داده که مهم‌ترین متغیر مؤثر در فرایند آموزش که از معلم ناشی می‌شود و بیشترین همبستگی را با یادگیری شاگردان دارد، روش تدریس معلم در کلاس، شامل سازماندهی مطالب درسی، استفاده از نظریه‌های مختلف یادگیری و کاربرد فنون گوناگون آموزشی است. پژوهش ستاری (۱۳۸۰) در تحلیل خطاهای واژگانی، تداخل زبان مادری در فارسی را با بسامد بسیار زیاد گزارش کرده است (قادری، ۱۳۹۷).

اگرچه چندفرهنگ‌گرایی یک موضوع رایج در جهان است، اما در برنامه‌های آموزش معلمان چندان مورد تأکید قرار نمی‌گیرد. معلمان باید از لحاظ فرهنگی حساسیت و آگاهی داشته باشند و دانش لازم را کسب کنند تا بتوانند با دانش آموزان فرهنگ‌های مختلف به درستی برخورد کنند و احترام به فرهنگ‌های گوناگون را در سایر دانش آموزان ایجاد نمایند. طبق نتایج پژوهش، مهم‌ترین چالش آموزش زبان فارسی به کودکان دوزبانه عدم آگاهی معلمان از روش‌های تدریس و نحوه انتقال مطالب بود؛ بنابراین در راستای این مشکل پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد.

پیشنهادها

۱- پیشنهادهایی به معلمان دارای دانش آموزان دوزبانه:

الف) در برنامه‌های آموزشی می‌توان از کودکان و نوجوانانی که لهجه متفاوتی دارند، خواست که متنی را به لهجه خود و لهجه معیار تهیه و در کلاس ارائه کنند. از این طریق می‌توان خزانه لغات کودکان و نوجوانان را افزایش داد. همچنین، می‌توان از آنان خواست متنی را که خوانده‌اند، به گویش/ زبان خود نیز بیان کنند.

⁹ Rosenshin & Furst

_____ بررسی چالش‌های آموزش زبان فارسی در کلاس‌های چندفرهنگی

- ب) از طریق بازی‌های آموزشی می‌توان به کودکان و نوجوانانی که لهجه غیرمعیار دارند، کمک کرد تا بتوانند زبان خود را از لهجه غیرمعیار به لهجه معیار و بالعکس جابه‌جا کنند.
- پ) در برنامه‌های آموزشی مدارس استان‌های مختلف کشور می‌توان تمرین‌هایی به کودکان و نوجوانان داد که تکالیفی را برای یادگیری بهتر زبان و لهجه معیار انجام دهند و در ازای انجام درست این تکالیف، پاداش بگیرند و خطاهای‌شان را اصلاح کنند (قاسمی، ۱۳۸۸).
- ت) ایجاد یک محیط فیزیکی که تفاوت‌ها را مورد تأیید قرار دهد؛ مانند استفاده از عکس، پوستر، نقاشی‌های هنری، کتاب، نقشه، پرچم و غیره در محیط کلاس (فریزول و همکاران، ۲۰۱۳).
- ث) برای کاهش نژادپرستی، تعصب و تبعیض، می‌توان با توجه به شباهت‌های انسانی، ایجاد وحدت کرد و با طرح موضوعاتی در زنگ انشا و مقایسه تفاوت‌ها و شباهت‌های میان انسان‌های مناطق مختلف، شباهت‌ها را برجسته‌تر ساخت (همان).
- ج) تقویت تفکر انتقادی در بحث‌های کلاسی: می‌توان دانش‌آموزان را تشویق کرد تا موضوعات را از دیدگاه‌های مختلف مشاهده کنند. این فرایند، دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا به سایر دیدگاه‌ها، از جمله نظرات دانش‌آموزان داردی فرهنگ متفاوت، احترام بگذارند (همان).
- چ) از والدین داوطلب با تنوع فرهنگی برای آموزش درس فارسی استفاده شود تا دانش‌آموزان ضمن یادگیری درس فارسی با تنوع فرهنگی و تفاوت زبان و لباس نیز آشنا شوند (همان).
- ح) دانش‌آموزان را ترغیب کنید تا از تجربیات خود صحبت کنند و اطلاعات خود را درباره پیشینه قومی خانواده خود به اشتراک بگذارند تا آگاهی فرهنگی افزایش یابد. با این کار، مهارت صحبت کردن و گوش دادن که از اهداف درس فارسی است نیز تقویت می‌شود (همان).
- خ) آشنایی با مردم و سازمان‌ها در منطقه محل تدریس از طریق روش‌های قوم‌نگاری و مشاهده دانش‌آموزان در خارج از کلاس (همان).
- د) برگزاری انواع جشن و مراسم مربوط به فرهنگ‌های مختلف در برنامه درسی (همان).
- ذ) گنجاندن زبان‌های دیگر در کلاس، دانش‌آموزان دوزبانه و چندفرهنگی را تأیید کرده و افق دید دانش‌آموزان تک‌زبانه را در کلاس گسترش می‌دهد (همان).
- ر) قرار دادن کتاب‌های مختلف فرهنگی در کتابخانه مدرسه
- ز) استفاده از روش ETR (تجربه-متن-رابطه) که بر بحث در مورد دانش پیش‌زمینه قبل از خواندن تأکید می‌کند (همان).
- ژ) سفرهای برنامه‌ریزی شده و مصاحبه با اعضای جامعه محلی (همان).

س) استفاده از رسانه‌های مختلف مانند کتاب و فیلم برای به تصویر کشیدن طیف مثبتی از فرهنگ‌ها (گیدو، ۲۰۱۷).

ش) تدوین ایستگاه‌های مختلف یادگیری؛ طوری که هر ایستگاه دارای یک روش منحصر به فرد برای آموزش باشد (همان).

ص) دعوت از سخنرانان میهمان می‌تواند زمینه و اشتیاق به فرهنگ‌ها را در درس فارسی در دانش‌آموزان ایجاد کند (همان).

ض) تعیین تکالیفی مانند جمع‌آوری منابعی که با زمینه فرهنگی-ادبی مرتبط است و تأمل در آن، از طریق مصاحبه با افراد و جمع‌آوری مطالب نوشتاری یا تصویری (ژانگ، ۲۰۱۶).

ط) ترغیب دانش‌آموزان به خواندن داستان‌های مرتبط فرهنگی و یادداشت‌برداری، مطالعه شخصیت‌ها و خلاصه‌برداری (همان).

ظ) طراحی پروژه‌های تحقیقاتی که به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا روی موضوعاتی در جامعه خودشان تمرکز کنند.^{۱۰}

۲- پیشنهادهایی به برنامه‌ریزان آموزشی:

الف) مشخص کردن حوزه‌های مشکل‌زا در سطوح مختلف آموزشی برای زبان‌آموزان و ارائه راهکارهایی برای رفع این حوزه‌ها به وسیله متخصصان و افراد درگیر در امر آموزش زبان.

ب) ایجاد کارگاه‌ها و آموزش‌هایی در زمینه آموزش نحوه تدریس زبان فارسی به کودکان دوزبانه و چندفرهنگی

پ) در نظر گرفتن مبحث مذکور در برنامه درسی تربیت معلم.

منابع

- حمیدی‌زاده، کتابیون؛ فتحی واجارگاه، کوروش؛ عارفی، محبوبه و گلنار، مهران (۱۳۹۶). آموزش چندفرهنگی: تحلیل نظامند ادراک معلمان، دوره ۵، شماره ۱۶: ۲-۱.

- حیدری، سرور (۱۳۹۸). تأثیر دوزبانه بودن دانش‌آموزان بر یادگیری آن‌ها. اولین همایش ملی مدرسه فردا، اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی.

^{۱۰} <https://www.understood.org/en/school-learning/for-educators/universal-design-for-learning/what-is-culturally-responsive-teaching>

بررسی چالش‌های آموزش زبان فارسی در کلاس‌های چندفرهنگی

- سبحانی‌نژاد، مهدی؛ سیدحمیدرضا، عریضی سامانی و عابدی، احمد(۱۳۸۴). بررسی میزان آشنایی معلمان دوره ابتدایی شهر اصفهان با نظریه‌های یادگیری و نحوه به کارگیری آن‌ها در فرایند تدریس. دانشور رفتار، دوره ۱۲، شماره ۱۵: ۶۳-۷۵.
- صادقی، علیرضا و هواس‌بیگی، فاطمه(۱۳۹۸). مفهوم‌پردازی فرایند آموزش چندفرهنگی از منظر معلمان اقوام ایرانی: نظریه داده‌بنیاد. پژوهش‌های برنامه درسی، دوره ۹، شماره ۱: ۲۳۳-۱۸۸.
- صادقی، علیرضا(۱۳۹۱). بررسی سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران براساس رویکرد آموزش چندفرهنگی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، دوره ۵، شماره ۹: ۲۱۵-۱۹۰.
- عراقی، سیدمهدی و حاتمی، سیداکبر(۱۳۹۱). بررسی مشکلات سوادآموزی دانش‌آموزان دوزبانه در مقطع ابتدایی. همایش ملی دوزبانگی(چالش‌ها و راهکارها)، شازند، دانشگاه پیام نور.
- قادری، مصطفی؛ بلندهمتان، کیوان؛ هواس‌بیگی، فاطمه و بابکانی، سمیرا(۱۳۹۷). تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی در مورد چالش‌های تدریس به زبان فارسی در مناطق دوزبانه. تعلیم و تربیت، دوره ۳۴، شماره ۱۳۳: ۹۵-۱۱۳.
- قاسمی، نعمت(۱۳۸۸). دوزبانگی؛ چالش‌ها، چشم‌اندازها و راهکارها. ماهنامه پژوهشی آموزشی، (ویژه‌نامه دوزبانگی)، شماره ۱۹۹: ۴۰-۴۳.
- کریمی، حسن(۱۳۹۷). بررسی چالش‌های تدریس به زبان فارسی در مناطق دوزبانه. دومین کنفرانس علمی پژوهشی رهیافت‌های نوین در علوم انسانی ایران، ۱۷ مرداد.
- کلانتری، رضا(۱۳۸۸). برتری فرهنگ و زبان اقلیت بر اکثریت. ماهنامه پژوهشی آموزشی (ویژه‌نامه دوزبانگی)، شماره ۱۹۹: ۲۷-۳۱.
- مومنی مهموئی، حسین؛ کارشکی، حسین؛ عزیزی فرد، طاهره و عجم، علی‌اکبر(۱۳۹۳). نقش آگاهی معلمان از روش‌های نوین تدریس و انگیزش شغلی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، موسسه آموزش عالی مهر ارونند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- وفایی، رضا و سبحانی‌نژاد، مهدی(۱۳۹۴). مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی. نظریه و عمل در برنامه درسی، دوره ۳، شماره ۵: ۱۲۸-۱۱۱.
- هواس‌بیگی، فاطمه؛ صادقی، علیرضا؛ ملکی، حسن و قادری، مصطفی(۱۳۹۷). آموزش چندفرهنگی در کتاب‌های درسی فارسی(خوانداری) دوره آموزش ابتدایی ایران. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، دوره ۶، شماره ۱۱: ۱۷۴-۱۴۱.

Burnham, K (2019). Culturally Responsive Teaching Strategies.,]Available [Online : <https://www.northeastern.edu/graduate/blog/culturally-responsive-teaching-strategies/>

Friswell, T.; Lovett, K, Reed, M (2013). Teaching Culturally Diverse Students : Recommendations For Teachers, Practical Recommendations and Interventions : Culturally Diverse Students, 1-4.

Guido, M .(2017) .15 Culturally-Responsive Teaching Strategies and Examples .
]Available [Online :https://:www.prodigygame.com/blog/culturally-responsive-teaching/

Kennedy, C .J(2017). Roles Of Teachers in Multicultural Classrooms. Thiagarajar College of Preceptors, 6)1(, 163.

Khanipova, R., Sabirova, D., Titova, N., & Voronina, E(2017), March .(Teaching Foreign Languages in Multicultural Environment of Us Schools :Challenges and Prospects .In Proceedings of 11th Annual International Technology, Education and Development Conference .INTED-2017, Valencia, Spain)pp .2158-2165.

Khatoon, S., Rehman, S., & Ajmal, M .(2011) .Teaching In Multicultural Classroom-Assessing Current Programs of Teachers 'Training in Pakistan. International Journal of Humanities and Social Science, 1)6(, 70-78.

Muhamad, A .J(2018) .Teaching English in Multicultural Classrooms .International Islamic University Malaysia.1-8.

Smits, T .F., & Janssenswillen, P(2020)Multicultural Teacher Education :A Cross-Case Exploration of Pre-Service Language Teachers 'Approach to Ethnic Diversity. International Journal of Qualitative Studies in Education, 33)4(, 421-445.

Yurchenko, (2020) Reflections on Multicultural Education :Teachers 'Experiences of Teaching Multicultural Classes)Master's thesis, University of Stavanger, Norway.

Zhang, ,Yu(2016) .On Strategies for Teaching Culturally Diverse Literary Texts . Florida International University, USA, 89-95.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی